

Тетяна Костянтинівна Андрющенко,

доктор педагогічних наук,

завідувач кафедри дошкільної освіти та професійного розвитку педагогів,

КНЗ «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти

педагогічних працівників Черкаської обласної ради»,

вул. Бидгоцька 38/1, м. Черкаси, Україна

ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ДІТЕЙ У РІЗНОВІКОВИХ ГРУПАХ ДНЗ

У статті обґрунтовано актуальність формування у дошкільників здоров'язбережувальної компетентності. Представлено авторське трактування поняття «здоров'язбережувальна компетентність». Презентовано основні положення авторської методики формування здоров'язбережувальної компетентності у дітей дошкільного віку, визначено вимоги до організації процесу формування у дітей здоров'язбережувальної компетентності в різновікових групах дошкільних навчальних закладів. Розкрито значимість особистісно орієнтованого підходу в роботі з дітьми різновікових груп ДНЗ. Обґрунтовано принципи управління процесом формування здоров'язбережувальної компетентності у дітей в різновікових групах ДНЗ.

Ключові слова: діти дошкільного віку, здоров'язбережувальна компетентність, здоров'язбережувальні життєві навички, різновікові групи ДНЗ, методика формування у дошкільників здоров'язбережувальної компетентності, принципи організації роботи в різновікових групах ДНЗ.

Проблему здоров'я підростаючого покоління на сучасному етапі розвитку суспільства варто розглядати як стратегічний пріоритетний напрямок діяльності держави, у контексті якого постає вимога формування у дітей усвідомлення цінностей здорового способу життя на основі інноваційних підходів. Враховуючи той факт, що наразі в сучасну освіту впроваджується компетентнісний підхід, який спрямований на актуалізацію в людини потреби у постійному поповненні й оновленні знань, удосконаленні вмінь і навичок, їх закріпленні, перетворенні й застосуванні, вважаємо за доцільне акцентувати увагу на формуванні у дітей здоров'язбережувальної компетентності. Вона буде суттєвим підґрунтям здорового способу життя. Починати зазначений процес необхідно з дошкільного віку, оскільки цей період життя дитини є визначальним у становленні особистості. Особливого підходу вимагає формування здоров'язбережувальної компетентності у дітей в різновікових групах дошкільних навчальних закладів.

У сучасній науці напрацьовано багатий теоретичний і практичний матеріал з питань збереження здоров'я. В останні роки предметом дослідження науковців стала і проблема формування у підростаючого покоління здоров'язбережувальної компетентності. У системі вищої школи її вирішують Н. Белікова, Д. Воронін, О. Дворнікова, О. Дорошенко, П. Джуринський та ін. Вивченням педагогічних умов формування здоров'язбережувальної компетентності в учнів загальноосвітніх шкіл займаються О. Аксьонова, Т. Бабко, Т. Бойченко, А. Карабашева та ін. У дошкільній освіті наукові здобутки також присвячуються проблемі надання дітям знань про здоров'я, формування ціннісного ставлення до власного здоров'я, починаючи з дошкільного віку (Т. Андрющенко, О. Богініч, Н. Денисенко, Т. Книш, Н. Левінець, Л. Лохвицька, В. Нестеренко,

С. Юрочкіна). Водночас, проблема формування в дошкільників здоров'язбережувальної компетентності не була предметом спеціального дослідження українських учених.

Реалії сучасності призвели до зменшення кількості дітей у сільській місцевості, що викликало закриття вагової частини дошкільних навчальних закладів, а також створення в наявних закладах різновікових груп. Предметом наукових розвідок сучасних учених є проблема виховання і навчання дітей у різновікових групах дошкільних навчальних закладів, а саме: створення моделі організації навчально-виховної роботи (А. Михайлова, Н. Губанова та ін.), основні форми організації та особливості педагогічного процесу (Л. Диновська, Л. Русан, Г. Колосінська та ін.), підготовка фахівців до виховання і навчання дітей у різновікових групах (Т. Демченко, О. Тимофєєва, В. Шавровська та ін.). Вважаємо за доцільне виділити в окремий аспект наукового пошуку проблему формування здоров'язбережувальної компетентності у дітей в різновікових групах дошкільних навчальних закладів.

Мета статті – обґрунтувати актуальність формування у дошкільників здоров'язбережувальної компетентності. Представити авторське визначення поняття «здоров'язбережувальна компетентність». Презентувати основні положення авторської методики формування здоров'язбережувальної компетентності у дітей дошкільного віку, визначити вимоги до організації процесу формування у дітей здоров'язбережувальної компетентності в різновікових групах дошкільних навчальних закладів. Розкрито значимість особистісно орієнтованого підходу в роботі з дітьми різновікових груп ДНЗ. Обґрунтувати принципи управління процесом формування здоров'язбережувальної компетентності у дітей в різновікових групах ДНЗ.

Результати дослідження сутності й особливостей

формування здоров'язбережувальної компетентності у дітей дошкільного віку, стали основою для розробки відповідної методики. Розроблена нами методика передбачає:

- формування у дітей позитивної мотивації до збереження здоров'я;
- системи знань про здоров'я та чинники його збереження;
- життєвих навичок, що сприяють збереженню фізичного, соціального, психічного та духовного здоров'я.

Результатом означеної діяльності має стати сформована у дошкільників здоров'язбережувальна компетентність, яку трактуємо як «суб'єктивну категорію, що включає свідоме прагнення дитини до здорового життя, сукупність знань про здоров'я та чинники його збереження, сформованість життєвих навичок, що сприяють збереженню фізичного, соціального, психічного і духовного здоров'я й здатність до їх адекватного використання у відповідних життєвих ситуаціях» (Т. А.).

Складовими здоров'язбережувальної компетентності нами визначено комплекс життєвих навичок, сформованість яких забезпечує дитині можливість свідомо вести здорове, повноцінне, цікаве життя. Методика формування здоров'язбережувальної компетентності у дітей дошкільного віку передбачає систему роботи з формування трьох груп життєво важливих навичок, а саме:

- життєві навички, що сприяють збереженню **фізичного здоров'я** (навички раціонального харчування, навички рухової активності, санітарно-гігієнічні навички, навички дотримання режиму діяльності та відпочинку);
- життєві навички, що сприяють збереженню **соціального здоров'я** (навички ефективного спілкування, навички співчуття, навички поведінки в умовах тиску, навички спільної діяльності);
- життєві навички, що сприяють збереженню **психічного і духовного здоров'я** (навички самоусвідомлення та самооцінки, навички самоконтролю, навички аналізу проблем та прийняття рішень, навички успішного досягнення мети).

Організація діяльності з формування у дошкільників здоров'язбережувальної компетентності в умовах роботи у різновіковій групі ДНЗ передбачає врахування її особливостей. Як зазначає Т. Поніманська, «різновікова група має деякі переваги перед групою дітей одного віку, оскільки умови виховання в ній відтворюють умови виховання в повній сім'ї з кількома дітьми, чого позбавлені багато сучасних дошкільнят. Постійний соціальний статус дошкільника у різновіковій групі урізноманітнюється одночасною позицією як старшого, так і молодшого серед дітей, що важливо для формування соціальних навичок взаємодії, вміння радитись і отримувати допомогу від старших, а також радити і допомагати меншим. Виховання у різновіковій групі створює умови для набуття досвіду взаємодії, розуміння іншого, вміння

спільно гратися, вчитися, працювати» [3, с. 54]. Тобто в умовах різновікової групи більш ефективно, ніж в одновіковій групі відбувається формування у дітей життєвих навичок, що сприяють збереженню соціального здоров'я.

Формуючи у дітей здоров'язбережувальну компетентність, важливо допомогти дітям усвідомити значення здоров'я як універсальної цінності, самоцінності життя людини; ознайомити з нормами і правилами, а також обмеженнями і заборонами валеологічного характеру; стимулювати у дітей свідоме бажання брати участь у здоров'язбережувальній діяльності, у процесі якої розкрити залежність стану здоров'я від способу життя, необхідність дотримуватися правил здоров'язбережувальної поведінки. Цілеспрямоване формування в дошкільному дитинстві здоров'язбережувальної компетентності забезпечує можливість якісного і продуктивного подальшого життя дітей. Для підвищення ефективності процесу формування здоров'язбережувальної компетентності у дітей в різновікових групах дошкільних навчальних закладів необхідно дотримуватися визначених нами вимог. Серед них виділяємо:

- врахування вікових і психологічних особливостей дітей молодшого, середнього і старшого дошкільного віку;
- взаємозв'язок організованої навчальної і самостійної діяльності вихованців;
- використання життєвого досвіду дітей, а також прикладів здорового способу життя дорослих і дітей тощо.

Особливої актуальності в роботі з дітьми різновікових груп ДНЗ набуває проблема забезпечення особистісно орієнтованого підходу. Його використання уможливить підтримку індивідуальної своєрідності кожної дитини, вивчення та врахування її індивідуальних відмінностей при формуванні життєвих навичок, що лежать в основі здоров'язбережувальної компетентності. Визнаючи особистісно зорієнтоване виховання новою освітньою філософією, І. Бех підкреслює, що йому під силу досягнення особистісно розвивальної мети, бо воно спрямоване на усвідомлення вихованцем себе як особистості, на його вільне і відповідальне самовираження. Цього неможливо досягти без поважливого, добродійного ставлення до дитини значущих для неї дорослих [1, с. 37]. У контексті із зазначеним, варто погодитися з думкою Г. Беленької, яка зауважує, що «педагоги мають запропонувати дитині спектр інформації і обсяг знань, а дитина може вибирати з нього те, що відповідає її природі, її нахилам, її інтересам, її можливостям. Як будуть засвоєні знання залежить від педагога, його педагогічного мислення, майстерності, організованості, оптимізму та любові до дитини» [2, с. 12].

Вважаємо, що управління процесом формування здоров'язбережувальної компетентності у дітей в різновікових групах ДНЗ доцільно ґрунтувати на таких принципах: *мотиваційного забезпечення, свідомості та активності, систематичності і*

послідовності, міцності знань, науковості, доступності, зв'язку теорії з практикою.

Принцип мотиваційного забезпечення передбачає формування позитивного ставлення дітей до збереження здоров'я через опору на природну допитливість та емоційність молодших дошкільників, інтелектуальний потенціал старших дітей.

Принцип свідомості та активності ґрунтується на розумінні того, що основою освіти є глибоко і самостійно усвідомлені знання. Свідоме засвоєння дітьми знань залежить від ряду чинників: мотивів навчання, рівня і характеру пізнавальної активності дошкільників, організації освітнього процесу тощо. Практична реалізація принципу свідомості та активності у процесі формування здоров'язбережувальної компетентності у дітей в різновікових групах ДНЗ має відбуватися через:

- пояснення вихованцям значення здоров'я в житті людини;
- використання всіх видів і форм пізнавальної діяльності при навчанні дошкільників;
- забезпечення розуміння дітьми важливості здоров'язбережувальних дій з опорою на їхній життєвий досвід, наявні знання, логічні ланцюжки між засвоєними і новими знаннями;
- введення дітей в ситуації, які вимагають від них виявлення і пояснення розходжень між фактами, що спостерігаються і наявними знаннями. Акцент робити на взаємодію старших і молодших дітей;
- спонукання дітей кожної вікової категорії до аналізу власних помилок, допущених при виконанні завдань;
- закріплення у практичній діяльності теоретичної інформації, що надається дітям.

Принцип систематичності і послідовності. Відповідно до даного принципу пропонується дітям матеріал необхідно компонувати таким чином, щоб була наявна система знань, умінь, навичок, яка б відповідала віковим особливостям і пізнавальним можливостям дітей різновікової групи. Матеріал доцільно подавати від простого до складного через:

- повторення й удосконалення раніше засвоєного;
 - повторення вивченого на початку, у кінці заняття, а також по завершенні кожного логічного відрізка навчання у ході заняття.
- Принцип міцності знань* проявляється у довготривалій пам'яті дитини, яка формується під впливом правильної організації навчального процесу, а також залежить від умінь педагога викласти матеріал так, щоб знання були продуктивними, щоб дитина відчувала потребу в них у подальшому житті. Реалізація принципу має відбуватися через:
- формування у дошкільників інтересу і позитивного ставлення до нової інформації;
 - подання вихованцям логічно пов'язаних між собою знань, оскільки вони засвоюються краще, ніж розрізненні відомості;
 - надання у навчанні переваги мисленню дітей, а не запам'ятовуванню інформації;
 - подачу інформації, що потребує

запам'ятовування, у короткій і конкретній формі; активізацію не тільки пам'яті, а й мислення й почуттів дошкільників при повторенні і закріпленні вивченого.

Принцип науковості передбачає добір матеріалу, що ґрунтується на перевірених наукових даних. Для реалізації даного принципу доречно дотримуватися таких правил:

- подаючи дітям нову інформацію, розкривати логічні зв'язки з наявними знаннями;
- усі відомості, що пропонуються дошкільникам, ґрунтувати на науковому фактичному матеріалі;
- заохочувати дітей до проведення дослідницької діяльності у контексті теми, що вивчається;
- давати дітям змогу зробити власні відкриття щодо причин і наслідків життєвих ситуацій, які стосуються здоров'я.

Принцип доступності ґрунтується на врахуванні, з одного боку, закономірностей вікового розвитку дітей, з іншого – організації й здійснення навчального процесу у відповідності до рівня розвитку дітей різновікової групи. Реалізація принципу має забезпечуватися таким чином:

- на всіх етапах навчання дотримуватися правил, сформульованих Я. А. Коменським: "від простого до складного, від відомого до невідомого";
- дітям подавати ту інформацію, яку вони можуть засвоїти на даному віковому етапі, але з певним випередженням їхнього віку;
- під час занять враховувати життєвий досвід дошкільників;
- під час розгляду тем застосовувати диференційований підхід;
- використовувати аналогію, порівняння, співставлення, протиставлення;
- всі поняття формулювати чітко, образно, з використанням фактів, прикладів із життя.

Принцип зв'язку теорії з практикою. Його основою є філософські, педагогічні та психологічні положення щодо перевірки, підтвердження і спрямування теоретичних знань у практичне русло. Практична реалізація принципу зв'язку теорії з практикою має відбуватися через:

- формування у дітей розуміння, що знання, уміння і навички щодо збереження здоров'я, отримані в дошкільному дитинстві, будуть необхідними протягом усього життя людини;
- створення здоров'язбережувального середовища для закріплення навичок здорового способу життя;
- використання на заняттях проблемно-пошукових і дослідницьких завдань;
- спонукання дітей вести спостереження в навколишньому з метою підтвердження знань, отриманих на заняттях, практикою тощо.

Виходячи із зазначеного вище, вважаємо, що процес формування в дітей здоров'язбережувальної компетентності у різновікових групах дошкільних навчальних закладів має організовуватися з урахуванням потенційних можливостей кожної дитини, а також її суб'єктивного досвіду, який включається у процес пізнання і уможливує

організацію власної здоров'язбережувальної діяльності на основі особистісних потреб, інтересів, прагнень. Необхідно узгоджувати суб'єктивний досвід здорового способу життя дитини із суспільним досвідом збереження здоров'я. Таким чином, дошкільник трансформуватиме старі уявлення в нові знання про чинники збереження

здоров'я, виходячи за межі суб'єктного досвіду.

Перспективою подальшого наукового пошуку з даної проблеми буде розробка спецкурсу для підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до формування у дітей здоров'язбережувальної компетентності в різновікових групах ДНЗ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бех І. Д. Виховання особистості : [у 2 кн.] / кн. 1: Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади / І. Д. Бех / [ред. О. І. Цибульська]. – К. : Либідь, 2003. – 280 с.
2. Беленька Г. Гуманістична педагогіка в реаліях сучасної системи освіти / Г. В. Беленька // Вісник Глухівського державного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки. Випуск 16. – Глухів : Вид-во ГНПУ ім. О. Довженка, 2010. – С. 11–12.
3. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка / Т. І. Поніманська. – К. : Академвидав, 2006. – 456 с.

Татьяна Константиновна Андрущенко,

доктор педагогических наук,

заведующая кафедрой дошкольного образования и профессионального развития педагогов, коммунальное учебное заведение «Черкасский областной институт последипломного образования педагогических работников Черкасского областного совета», ул. Быдгоцкая 38/1, г. Черкассы, Украина

ФОРМИРОВАНИЕ ЗДОРОВЬЕСБЕРЕГАЮЩЕЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ У ДЕТЕЙ В РАЗНОВОЗРАСТНЫХ ГРУППАХ ДОУ

В статье подчеркивается важность решения проблемы здоровья подрастающего поколения на государственном уровне. Определена целесообразность формирования у детей осознания приоритетности здорового образа жизни, ценностного отношения к собственному здоровью и здоровью окружающих на основе компетентного подхода. Обоснована актуальность формирования у детей дошкольного возраста здоровьесберегающей компетентности компетентности.

Целью статьи является презентация авторского определения понятия «здоровьесберегающая компетентность» и основных положений методики формирования здоровьесберегающей компетентности у детей дошкольного возраста; определение требований к организации процесса формирования у детей здоровьесберегающей компетентности в разновозрастных группах дошкольных учебных заведений; обоснование принципов управления процессом формирования здоровьесберегающей компетентности у детей в разновозрастных группах дошкольных учебных заведений.

В статье подана авторская трактовка понятия «здоровьесберегающая компетентность». Отмечено, что составляющими здоровьесберегающей компетентности определен комплекс жизненных навыков, которые способствуют сохранению физического, социального, психического и духовного здоровья. Доказано, что их сформированность обеспечивает ребенку возможность сознательно вести здоровую, полноценную, интересную жизнь. Представлены основные положения авторской методики формирования здоровьесберегающей компетентности у детей дошкольного возраста.

Определены преимущества, которые имеет разновозрастная группа перед группой детей одного возраста. Обоснованы требования к организации процесса формирования у детей здоровьесберегающей компетентности в разновозрастных группах дошкольных учебных заведений, которые будут способствовать повышению эффективности указанного процесса.

Раскрыто значимость личностно ориентированного подхода в работе с детьми разновозрастных групп дошкольных учебных заведений. Конкретизировано, что его использование обеспечит поддержку индивидуального своеобразия каждого ребенка, изучение и учет его особенностей при формировании жизненных навыков, лежащих в основе здоровьесберегающей компетентности.

Обоснованы принципы, на которые целесообразно опираться при управлении процессом формирования здоровьесберегающей компетентности у детей в разновозрастных группах дошкольных учебных заведений.

Доказано, что организация процесса формирования у детей здоровьесберегающей компетентности в разновозрастных группах дошкольных учебных заведений с учетом потенциальных возможностей каждого ребенка, а также включение его субъективного опыта в процесс познания обеспечивает возможность организации здоровьесберегающей деятельности на основе личностных потребностей, интересов и стремлений ребенка. Таким образом, дошкільник зможе трансформувати старі предствалення в нові знання о факторах сохранения здоровья, выходя за пределы субъективного опыта.

Ключевые слова: дети дошкольного возраста, здоровьесберегающая компетентность, здоровьесберегающие жизненные навыки, разновозрастные группы ДОУ, методика формирования у детей здоровьесберегающей компетентности, принципы организации работы в разновозрастных группах ДОУ.

Tetiana Kostiantynivna Andriushchenko,
Doctor of Pedagogical Sciences,
Head of the Department of Preschool Education and Professional Development of Teachers,
Municipal educational establishment «Cherkasy Regional Institute of postgraduate Education
of Pedagogical Employees, Cherkasy Regional Council»,
38/1 Budgoshchska St., Cherkasy, Ukraine

FORMATION OF HEALTHKEEPING COMPETENCE OF CHILDREN REPRESENTING DIFFERENT AGE GROUPS

The article underlines the importance of solving the health problem in growing generation on the state level. The expediency of formation of children's value attitude towards personal health and health of surrounded people, their understanding of the priority of a healthy way of life on the basis of the competence-targeted approach has been determined. The topicality of formation of preschool children's healthkeeping competence has been grounded.

The article aims at the presentation of the author's definition of the concept «healthkeeping competence» and the main regulations of the methods of facilitating the formation of preschool children's healthkeeping competence; the designation of requirements to the organization of the process which provides the formation of healthkeeping competence of children representing different age groups in preschool establishments; the stipulation of the management principles of the process which enables the formation of healthkeeping competence of children representing different age groups in preschool establishments.

The article presents the author's interpretation of the concept «healthkeeping competence». It is marked that the complex of life skills which help to preserve physical, social, mental and spiritual health are the components of the healthkeeping competence. It has been proved that their formation provides a child with the ability to lead a healthy, valuable and interesting life consciously.

There have been also presented the main provisions of the author's methods aimed at the formation of preschool children's healthkeeping competence.

The article outlines some advantages of the children of different age groups over the children representing the same age groups. The requirements to the organization of the formation process of the healthkeeping competence in groups of children of different age have been grounded. These requirements will contribute into the raise of effectiveness of the designated process.

The significance of the person-oriented approach in the work with the children of different age groups in preschool educational establishments (PEE) has been revealed. It has been concretized that the use of this approach enables the support of every child's individual identity, the study and consideration of his / her personal differences while forming his / her life skills are the basis of the healthkeeping competence.

The principles which are to be followed while managing the formation process of the healthkeeping competence of children representing different age groups have been grounded.

It has been proved that the organization of the formation process of the healthkeeping competence in group of children of different age in preschool educational establishments taking into account potential abilities of every child, as well as inclusion of his / her subjective experience into the process of cognition enables the organization of a healthkeeping activity on the basis of child's personal needs, interests and aspirations.

Thus, a preschooler will be able to transfer absorbed ("old") ideas into new knowledge about the factors of health preserving, going beyond the measures of subjective experience.

Key words: preschoolers, healthkeeping competence, healthkeeping life skills, children of different age groups in preschool educational establishments (PEE), formation methods of preschool children's healthkeeping competence, principles of work organization in groups of children of different age in PEE.

Подано до редакції: 02.07.2016 р.

Рекомендовано до друку: 14.07.2016 р.

Рецензент: д.пед.н., професор В. В. Нестеренко